

به نام خدا

پیامدهای اجتماعی احسان در بوستان سعدی

نویسندگان:

دکتر نجمه نظری<sup>۱</sup>

زهره ساکیان<sup>۲</sup>

۱- استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه بوعلی سینا

همدان، دانشگاه بوعلی سینا

شماره تماس: ۰۹۱۸۵۴۴۳۹۲۴

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه بوعلی سینا

## خلاصه

در تاریخ ادب فارسی، بوستان سعدی از آثار ارزشمند منظوم در حوزه ادبیات تعلیمی و عرفانی به شمار می‌رود. باب دوم این اثر به احسان اختصاص دارد. نگاه سعدی به احسان نه تنها تمامی انسانها را در پهنه‌ی گیتی دربرمی‌گیرد، بلکه شامل حیوانات نیز می‌شود. اگرچه وی نیکی به دیگران را با هر انگیزه و هدفی و در هر موقعیتی توصیه نمی‌کند و شرایط و حدودی برای آن قائل است. سعدی در بوستان به جنبه‌های گوناگون فردی و اجتماعی احسان توجه کرده و مانند یک جامعه‌شناس بین مسائل جامعه و زندگی روزمره‌ی افراد با مقوله‌ی احسان ارتباط برقرار کرده است. در مقاله‌ی حاضر به نمونه‌های گوناگون نیکی به دیگران در حکایات بوستان پرداخته شده و پیامدهای اجتماعی آن از دیدگاه سعدی و علم جامعه‌شناسی بررسی و تحلیل شده است.

**کلمات کلیدی:** سعدی، بوستان، احسان.

## ۱. مقدمه

شهرت سعدی و جایگاه او به عنوان یکی از برجسته‌ترین و نامدارترین شاعران و نویسندگان فارسی زبان، معلول چند ویژگی است؛ زبان فصیح و استوار سعدی، سخن گفتن از عشق با بیانی گرم و پرشور و لطیف، بیان آموزه‌های اخلاقی و تربیتی در قالب لطیفه و حکایت و بیان تجربه‌های ارزشمند خود برای هم نوعانش. علاوه بر این ویژگی‌ها، نکته‌ی قابل تأمل درباره‌ی سعدی آن است که هنر سخنوری خویش را در خدمت بشریت و سعادت انسان درآورده است. این مصلح اجتماعی با به تصویر کشیدن دنیایی واقعی در گلستان و دنیایی آرمانی در بوستان در راه رفع کاستی‌ها و معایب جامعه و ترویج صفات انسانی گام برداشته است.

«ترسیم چهره‌های عاشق و بی‌قرار و تصویر جانهای شیفته و لبریز از فداکاری و عشق و ایثار، جان مایه‌های حیاتی بود که ملت ایران در آن دوران سرشار از خشونت و تاریکی و ناامیدی بدان نیازمند بود و از این رو سعدی بر صلح، مهر و عشق تأکید کرده است. غزلها و حکایات سعدی در آن دوران دهشتناک مانع از آن شد که روح عشق، جلای خود را از دست بدهد و رویاها و آرزوهای انسانی ایرانیان از تغزل و غنا تهی گردد.» (انصاری لاری، ۱۳۸۳: ۱۲)

بوستان سعدی از شاهکارهای نظم فارسی در حوزه ادبیات تعلیمی و عرفانی به شمار می‌رود. سعدی در این اثر ارزشمند، آموزه‌های اخلاقی و عرفانی را با زبانی فصیح و استوار و در قالب حکایت بیان کرده است. بوستان در ده باب به رشته‌ی تحریر درآمده است و به مفاهیمی چون عشق، تواضع، رضا، قناعت، تربیت و ... می‌پردازد. باب دوم به «احسان» اختصاص دارد و توصیه به نیکی، ایثار و بخشش در حق خلق را دربرمی‌گیرد. سعدی انسانی با تجربه و جهان دیده است و طی سفرهای خود به شهرها و کشورهای گوناگون با طبقات مختلف مردم